herpy

SKILPADDER

Yellow-Footed Tortoise

Chelonoidis denticulatus

Chelonoidis denticulatus er en stor, mørk skogskilpadde fra Amazonas og de tilstøtende skogene med gule til oransje skjell på hode og bein. Skjoldet er vanligvis 35-45 cm langt, og i noen bestander blir dyrene 60-70 cm. Arten kan leve i mer enn 50 år, krever jevn varme og høy luftfuktighet hele året og spiser blader, frukt og litt animalsk føde.

Familie: Testudinidae Tidligere navn: *Chelonoidis denticulata; Geochelone denticulata; Testudo denticulata; Testudo tabulata*

FAKTABOKS

DYRET

Voksenstørrelse	**35-70 cm** total lengde inkl. hale
Levealder	**50-60 år**
Aktiv	**Om dagen**
Levevis	**Bakkelevende**
Biotop	**Tørrskog og regnskog**
Vanskelighetsgrad	**Erfaren**

STELL

Min. terrarium	**320 × 160 × 60 cm** L × B × H for 1 voksent dyr
Temperatur, dag	**26-29 °C**
Varmeplass	**29-32 °C**
Temperatur, natt	**20-23 °C**
Luftfuktighet	**70-90 %**
Vann	**Vannskål**
UVB	**Nødvendig** Ferguson-sone 2
Kosthold	**Insekter, frukt, planter og mark/snegler**
Holdes	**Alene eller i gruppe**

AVL

Formering	**Eggleggende**
Kjønnsmoden	**96-120 mnd.**
Kullstørrelse	**2-7 egg**
Inkubasjon	**120-190 dager** ved 29-31 °C

VERN OG PAPIRER

CITES	**Liste II**
EU-vedlegg	**Vedlegg B**
IUCN	**Sårbar (VU)**

Om arten

Chelonoidis denticulatus er den største landskilpadden på det søramerikanske fastlandet. Ryggskjoldet (carapax) er langt, ovalt og høyt hvelvet med nesten parallelle sider, en flat ryggrekke og en svak topp mot bakenden. Det er gulbrunt til mørkebrunt, ofte nesten svart langs kantene på platene, med en lys gul, oransje eller lysebrun flekk midt i hver plate. Bukskjoldet er gulbrunt og mørkner mot sømmene. Hode og bein er svarte med gule til oransje skjell, og bakbeina er kraftige og elefantaktige. Unge dyr har svakt takkete skjoldkanter foran og bak og en takket første randplate.

Alle mål i teksten er skjoldlengden. Voksne dyr er vanligvis 35-45 cm, i noen bestander 60-70 cm, og det største kjente dyret er en hunn på 94 cm. Hannene er i gjennomsnitt litt større, men de største dyrene er hunner. Hannen har et dypt innbuet bukskjold, en tydelig midje og en lengre, kraftigere hale, som bæres lagt inn til siden. Hunnen har en kort, kjegleformet hale. Arten kan forveksles med *Chelonoidis carbonarius*: *C. denticulatus* har et bredere og mer avrundet skjold, gule i stedet for røde skjell og en takket første randplate hos unge dyr. Siden den voksne størrelsen varierer mye, er det en fordel å kjenne foreldredyrenes størrelse og opprinnelse.

Artsnavnet *denticulatus* betyr "fint tannet" og henspiller på de takkete skjoldkantene hos unge dyr. Arten ble beskrevet av Carl von Linné i 1766 som *Testudo denticulata*. Navnet sto lenge som *denticulata*, og arten har også vært ført under slekten *Geochelone*.

Utbredelse og leveområde

Chelonoidis denticulatus finnes i store deler av det nordlige Sør-Amerika øst for Andesfjellene: det sørøstlige Venezuela, Guyana, Surinam og Fransk Guyana, Amazonas-området i Brasil samt det østlige Ecuador, Colombia, det nordøstlige Peru og det nordlige og østlige Bolivia. En isolert bestand lever i det østlige Brasil, og arten finnes også på Trinidad. Den er dessuten kjent fra Guadeloupe i De små Antiller, men den bestanden er ikke med på kartet, fordi det er uklart om den er opprinnelig.

Arten er mest knyttet til sammenhengende skog. Bestandene presses av jakt til mat, innsamling av egg og voksne dyr og ødeleggelse av leveområdene, og arten er vurdert som sårbar (VU) på IUCNs rødliste.

> **Naturlig utbredelse:** Venezuela, Guyana, Surinam, Fransk Guyana, Brasil, Ecuador, Colombia, Peru, Bolivia og Trinidad og Tobago.

LEVEOMRÅDE

Arten lever i fuktig regnskog og tørrere skog og i skogsbelter opp til savanne og gressmark. Den er mer knyttet til tett, skyggefull skog enn *Chelonoidis carbonarius*. Der de to artene lever side om side, har *C. carbonarius* flyttet ut i det åpne landet, mens *C. denticulatus* har blitt værende i skogen. Klimaet er varmt og fuktig med små svingninger i temperaturen året rundt, og aktiviteten øker når regntiden begynner. Arten går ikke i vinterdvale.

Dyrene oppholder seg mye i løv og underskog og ved vann. De spiser mange slags blader, gress, blomster, nedfalne frukter, sopp, åtsler og langsomme smådyr som snegler og ormer. De streifer omkring uten faste territorier, og hannene kjemper ved å forsøke å velte hverandre.

Les mer: Vinterdvale og årstider

Stell

TERRARIET

Chelonoidis denticulatus stelles i store trekk som den nære slektningen *Chelonoidis carbonarius*, men er en mer utpreget skogart som krever mer skygge, mer stabil varme og en jevnt høy luftfuktighet. Den er vanskeligere å holde godt enn *C. carbonarius*, og den store voksenstørrelsen krever mye plass.

I Norden er det innendørs anlegget dyrets hjem mesteparten av året. Minstestørrelsen for et voksent dyr er 8 ganger skjoldlengden i lengden og 4 ganger i bredden. Mindre plass brukes ofte med hell, men den vanlige anbefalingen er 8 × 4 ganger skjoldlengden. For et dyr på 40 cm gir det 320 × 160 cm, og sidene må være minst 60 cm høye. Et dyr på 50 cm må ha minst 400 × 200 cm. Bruk et lukket terrarium eller et bord med lokk, slik at luftfuktigheten kan holdes oppe. Sett en ugjennomsiktig kant på 10-15 cm foran på glassfronten, slik at dyret ikke går og stresser mot glasset. Unger kan bo i en stor plastkasse eller et lukket skilpaddebord på minst 90 × 60 cm med samme innredning.

Utendørs opphold er bare et supplement på varme sommerdager, og dyret må inn når dagen er under omtrent 18 °C. Inngjerdingen må være tett beplantet med ugiftige planter og ha rikelig skygge, en ugjennomsiktig vegg på minst 40 cm og nett mot rovdyr og kråkefugler. Faller natten under 18 °C, må dyret ha et lukket, oppvarmet ly eller tas inn.

Bunnen må holde på fuktigheten: en blanding av matjord, kokosfiber, bark og langfibret sphagnum på minst 10 cm. Legg løv oppå. Innred med flere skjul, hule stammer og en gjørmepytt. Minst ett skjul må være fuktig, og det må være et mørkt, rolig skjul i den kjølige enden.

Les mer: Luftfuktighet, sprøyting og ventilasjon

TEMPERATUR

Lufttemperaturen er 26-29 °C om dagen, og solplassen under varmelampen er 29-32 °C, målt på selve underlaget. Den kjøligere enden er 24-26 °C. Om natten kan temperaturen falle til 20-23 °C, men aldri under 18 °C. Bruk flere halogenlamper eller en blanding av varmelamper og strålevarme med termostat, slik at varmen fordeles over en stor solplass. Lampen må sitte minst 30 cm over skjoldet.

Arten tåler svingninger og kulde dårligere enn *C. carbonarius* og skal ikke i vinterhvile. Over 32 °C må det være rikelig skygge og et kjøligere sted å trekke seg til. Ta ikke dyret ut av varmen til en kald stue over lengre tid.

Les mer: Varme og temperatur

LUFTFUKTIGHET OG VANN

Luftfuktigheten skal være 70-90 %, som passer til en fuktig skogart. Substratet skal være jevnt fuktig uten å stå i vann. Fukt jordlaget og overflatene daglig med en trykksprøyte eller et tåkeanlegg, og legg på en del av lokket slik at fuktigheten blir, mens det fortsatt er ventilasjon. Et fuktig skjul med fuktet mose eller løv er alltid nødvendig.

Arten elsker å ligge i vann. Gi en stor, lav vannskål eller et badekar som dyret lett kan komme inn og ut av; vannet skal være 2-3 cm dypt for unger og høyst 7 cm for voksne. Skål og vann skiftes daglig. Unger tørker raskt ut, og hovne, lukkede øyne er et tidlig tegn. De får et knudret skjold hvis luften er for tørr, og bades derfor i lunkent vann flere ganger i uken.

LYS OG UVB

C. denticulatus er dagaktiv, men en skyggeelskende skogart som ikke soler seg i skarpt lys som ørkenarter. UVB er likevel nødvendig: mål UV-indeksen 2,0-3,0 på solplassen (Ferguson-sone 2). Det oppnås f.eks. med et T5 HO UVB-rør på 6 % i 30-35 cm avstand. Skift røret etter produsentens anvisning, fordi ytelsen faller lenge før røret går ut.

Suppler med en LED-lampe med dagslys omtrent 6500 K, og la lyset være på omtrent 12 timer om dagen året rundt. Tid utendørs i varmt vær supplerer UVB-røret, men glass og plexiglass stopper UVB.

Les mer: Lys og UVB

FÔRING

C. denticulatus er altetende. I naturen spiser den blader, gress, blomster, nedfalne frukter, sopp, åtsler og langsomme smådyr. Frukt fyller litt mer i kosten enn hos *C. carbonarius*, men grunnlaget er fortsatt blader.

Grunnfôret er mørke bladgrønnsaker og urter som sikorirot, endivie, løvetann, kløver og kjempeplantain, supplert med grønt som squash, paprika og grønne bønner. Frukt som bær, melon, papaya, mango og plommer gis i mindre mengder, og spiselig sopp tas gjerne. Animalsk føde som meitemark og snegler fra oppdrett gis to til fire ganger i måneden.

Unger fôres daglig, voksne daglig eller annenhver dag med så mye de kan spise på 15-20 minutter. Fôr på en flat skål eller stein. Dryss et kalk- og vitamintilskudd over fôret et par ganger i uken, og la et sepiaskall ligge fremme. For rask vekst fra for mye protein gir et knudrete skjold.

Les mer: Kalk, vitaminer og tilskudd

ATFERD OG HÅNDTERING

Arten er rolig og nysgjerrig, men ofte litt mer tilbakeholden enn *C. carbonarius*, og den oppholder seg helst tett på dekning. Mange dyr blir likevel tillitsfulle og kommer frem når det er mat. Løft alltid dyret nedenfra med begge hendene under bukskjoldet, og hold det lavt over underlaget.

Dyret kan holdes alene eller i en gruppe, men gruppehold krever mye plass og mange skjul, og hannene kjemper ved å forsøke å velte hverandre. Bland ikke arten med andre skilpadder, fordi de kan smitte hverandre.

Avl

KJØNNSMODNING OG KJØNNSBESTEMMELSE

Hannen har et innbuet bukskjold, en tydelig midje og en lengre, kraftigere hale. Hunnen har en kort, kjegleformet hale. I naturen blir dyrene kjønnsmodne etter omtrent 8-10 år. Antallet og størrelsen på eggene øker med hunnens størrelse.

PARRING

Parring kan skje hele året, men aktiviteten øker med regntiden. Hannen rykker hodet frem og tilbake mot andre dyr, og et dyr som ikke svarer, er en hunn. Han snuser på kloakken hennes og bestiger henne mens han utstøter klukkende lyder i et fast mønster. Rivaliserende hanner kjemper. Gi hunnen mange skjul og mulighet til å komme bort fra hannen, og hold ikke flere hanner sammen med få hunner.

EGGLEGGING OG KULL

Gi hunnen en kasse med dyp, løs og fuktig jord der hun kan grave rede. Hvert kull er på 2-7 egg; tallet er lånt fra *C. carbonarius*, i likhet med rugetiden. En hunn legger 6-16 egg i året, flere jo større hun er, og ikke alle hunner legger hvert år. Eggene har et sprøtt skall, er avlange til runde og 3-6 cm i diameter. Antall kull per år er ikke dokumentert.

INKUBASJON

Eggene flyttes forsiktig uten å snus til en rugemaskin med fuktig vermikulitt (1:1 med vann etter vekt) og en luftfuktighet på 70-80 %. Ved 29-31 °C klekkes eggene etter 120-190 dager, i gjennomsnitt omtrent 145 dager. Ungen kan bli i egget noen dager etter at den har åpnet det, mens plommesekken tas opp.

OPPDRETT AV UNGER

Ungene er selvstendige fra klekkingen og begynner å spise kalkrike planter. Hold dem på fuktig tørkepapir til navlen er grodd, og deretter i en lukket kasse med høy luftfuktighet (omtrent 75 %), et fuktig skjul, en bunn av jord, sphagnum og løv og en varm flekk på 29-32 °C. Gi UVB, en svært lav vannskål og et lunkent bad flere ganger i uken. Unger tørker raskt ut, og for tørr luft gir et knudrete skjold som ikke kan rettes opp igjen.

Helse og vanlige feil

De hyppigste problemene skyldes stellefeil:

- Luftveisinfeksjon: rennende nese, hvesende pust, åpen munn og sløvhet. Skyldes for lav luftfuktighet, kulde eller begge deler. Må til veterinær.
- Knudrete skjold (pyramiding): for lav luftfuktighet i vekstårene, for lite UVB eller kalk og for rask vekst. Det kan ikke rettes opp etterpå.
- Uttørking: særlig hos unger.
- Parasitter: vanlig hos nyinnførte dyr. Tegn er løs avføring, slim og vekttap.

Vei dyret regelmessig: vekttap er ofte det første tegnet, fordi krypdyr skjuler sykdom. Et nytt dyr må i karantene før det kommer sammen med andre skilpadder. Kontakt en veterinær med erfaring på krypdyr hvis dyret ikke spiser på et par uker, går ned i vekt eller har væske fra nesen. Vask hendene før og etter kontakt.

Les mer: Karantene og hygiene

Spør alltid dine kloke bekjente

Veiledningen er et godt sted å begynne, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskjellige, og mye av det viktigste lærer man av dem som har holdt arten i årevis. Snakk med en oppdretter, en erfaren holder eller en veterinær med kunnskap om krypdyr og amfibier før du skaffer deg dyret - og igjen hvis noe virker galt.